

Дејан Мировић*

ПОСЛЕДИЦЕ ПРИДРУЖИВАЊА ИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ ЕУ

Сажетак

Преко двадесет година траје процес придруживања Источне Европе ЕУ. Изузимајући Руску Федерацију и Белорусију, све државе Источне Европе су у процесу придруживања или су већ постале чланице ЕУ. Упоредни подаци из нових источноевропских чланица ЕУ попут Пољске, Мађарске и Естоније показују да се може дефинисати неколико тенденција у правном, друштвеном и економском смислу када се ради о процесу придруживања Источне Европе ЕУ. То су, раст спољног дуга, незапослености, буџетског и спољнотрговинског дефицита, исељавање становништва, популације која живи испод границе сиромаштва.

Кључне речи: ЕУ, Источна Европа, спољни дуг, незапосленост, буџетски и спољнотрговински дефицит, миграција, граница сиромаштва.

Мађарска

Мађарска је била међу првим источноевропским земљама које су потписале са ЕЗ Уговор о трговини и сарадњи (1988).¹ Такође, Мађарска преко две деценије има право да

* Београд.

1 Више о томе Динан Д., *Мењање Европе - Историја Европске уније*, Службени гласник, Београд, 2010. Јовановић М., *Европска економска интеграција*, Економски факултет, Београд, 2006.

користи бриселске фондове. На пример, године 1989. године Брисел је донео одлука о формирању фонда PHARE, који је био намењен Мађарској и Пољској (PHARE је претходница IPA фондова које данас користи Србија).²

Мађарска је једна од првих источноевропских земља која (17 година пре Србије) потписује и Споразум о придруживању са ЕЗ, 1991. године (ступа на снагу 1994). Толико жељен у Србији датум за отпочињање преговора о чланству, Будимпешта добија 1997. године, а преговоре почиње 1998. године, Они се завршавају 2002. године (Србија поред великих уступака још увек није добила ни датум за почетак преговора).

Коначно, Мађарска 2003. потписује и Уговор о приступању са Бриселом и 1. маја 2004. године постаје чланица ЕУ.

Дакле, Мађарска је скоро две деценије “испред” Србије у такозваним европским интеграцијама. Ипак, социјални и економски параметри Мађарске у периоду 1992-2012. су углавном, и поред чланства у ЕУ, негативни.

На пример, примењивање економских одредби из Споразума о придруживању од 1994. је довело до огромног пада царинских прихода у Мађарској (слично као и у Србији након 2009. године услед једностране примене Прелазног трговинског споразума). Тачније, Мађарска је годишње губила неколико стотина милиона евра, а затим и милијарди евра, због смањивања и укидања царина, услед примене Споразума о придруживању са ЕЗ.³

Следећа табела, која се заснива на подацима из мађарских извора, приказује пад царинских прихода (ако се узме у обзир и обим увоза) у Мађарској након примене Споразума о придруживању са ЕЗ:

2 Сврха тог фонда је формално била помоћ за реструктуирање привреда земаља Источне Европе види Вајфелед В., Веселс В., *Европа од А до Ш/Приручник за европску интеграцију*, Фондација Конорад Аденаеуер, Београд, 2003. стр. 442.

3 У суштини, ЕЕЗ је настала као царинска унија, и то је основа ЕУ и данас. Више о томе види Кнежевић М. *Евроскептицизам: где је Европа: 111 евроскептичних фрагмената*, Заслон, Шабац, 2008. стр. 48.

Пад царинских прихода у Мађарској у периоду 1994-2003. године услед примене Споразума о придруживању са ЕЗ.⁴

Година	Пад царинских прихода (милион евра по 2002. год. курсу)
1995	412.3
1996	760.9
1997	2090.5
1998	2835.7
1999	3404.3
2000	4084.0
2001	4675.0
2002	5190.3
2003	5614.9
Укупно	29067.9

Из претходне табеле јасно произилази да је мађарски буџет између 1995. и 2003. године због пада царинских прихода, изгубио скоро невероватних, 29 милијарди евра прихода.

Смањење прихода буџета због укидања царина је неминовно довело и до пораста буџетског дефицита. Следећа табела то показује.

Раст буџетског дефицита Мађарске у америчким доларима након потписивања Споразума о придруживању и приступања ЕУ у периоду 1992-2012.⁵

Година	У милијардама долара
1992.	0, 9
2012.	3, 5

Такође, укидање царине због примене Споразума о придруживању је довело и до раста спољнотрговинског дефицита у Мађарској.

4 Ласло Заграби: *Везе Мађарске и Европске Уније према садашњој вредности*, приказане у бројкама, 2003, приредио и превео Роналд Мајлат

5 www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook

Раст спољнотрговинског дефицита Мађарске у америчким доларима након потписивања Споразума о придруживању и приступања ЕУ у периоду 1992-2012.

Година	У милијардама долара
1992.	1, 5
2012.	4

Да би анулирали огромне буџетске, спољнотрговинске и пословне губитке настале услед примене Споразума о придруживању са ЕЗ, мађарска влада и приватни сектор су били принуђени да се задуже у иностранству.

Тачније, од 1994. до 2005. спољни дуг Мађарске је порастао за скоро 50 милијарди долара. Године 1994. спољни дуг је износио 27 милијарди долара, а после уласка у ЕУ, дуг је 2005. године достигао неколико пута већу суму од око 76 милијарди долара. Наредна табела то показује.

Раст спољног дуга Мађарске у милијардама долара након потписивања Споразума о стабилизацији и приступања ЕУ у периоду 1992-2005.

Година	У милијардама долара
1992	22
2005.	76

Спољни дуг Мађарске је наставио да расте и након ступања ове земље у ЕУ. Тачније, 31. децембра 2006. године је износио 82 милијарде долара. Шест година касније (у децембру 2012) спољни дуг Мађарске достигао је 170 милијарди долара.

Раст спољног дуга Мађарске у милијардама долара након уласка у ЕУ у периоду 2006-2012.

Година	У милијардама долара
2006	82
2012.	170

Придруживање ЕУ је донело и пораст незапослености у Мађарској. У периоду од 2005. године до 2012. године она је порасла са 5, 9 % на 11, 2%.

Раст стопе незапослености у Мађарској након ступања у ЕУ

Година	У процентима
2005.	5, 9
2012.	11, 2

Интересантно, незапосленост у Мађарској је расла иако се смањивао број становника. Следећа табела показује пад броја становника Мађарске у периоду након потписивања Споразума о придруживању са ЕЗ и уласка Мађарске у ту наднационалну организацију.

Пад броја становника Мађарске у периоду након потписивања Споразума о придруживању и приступања ЕУ.⁶

Година	У милионима
1993.	10, 3
2012.	9, 9

Коначно, раст спољног дуга (и буџетског и спољнотрговинског дефицита) као и пораст стопе незапослености, довели су до значајног пораста нивоа сиромаштва у Мађарској. Или, подаци из наредне табеле несумњиво и јасно, показују да је у Мађарској било мање сиромашних грађана пре ступања ове државе у ЕУ.

Раст сиромаштва/популације испод границе сиромаштва у Мађарској у периоду од 1993-2010.

Година	У процентима
1993.	8, 6
2010.	13, 9

Такође, ни Мађарска пољопривреда није напредовала након уласка у ЕУ. Напротив, квоте и услови из Брисела су уназадили некад напредну извозну грану ове равничарске земље, са дугом пољопривредном традицијом (још из времена Аустро-Угарске). Новим чланицама из источне Европе и Мађарској је 30. децембра 2002. године у Копенхагену забрањено да у периоду од најмање 10 година имају више од 25% субвенција у односу на субвенције које ЕУ даје старим чланицама. Такође, због квота које је наметнуо Брисел у приступним преговорима, након уласка у ЕУ смањена је и обрадива површина у Мађарској.

Тачније, наредна табела и подаци, које су обрадили мађарски експерти, показује квоте на које је Мађарска морала да пристане пре учлањивања у ЕУ (или на колико обрадивог пољопривредног земљишта Мађарска има права за гајење биљака и држање стоке и живине)⁷

Пољопривредна површина	Мађарске могућности	Мађарски захтеви	Потписана квота	Постигнут проценат од захтева
Базна пољопривредна површина (ха)	4.500.000	3.653.353	3.487.792	77.5
Регионални принос (т/ха)		5.04	4.73	93.8
Традиционална дурум пшеница (х)		15.000	2.500	16.7
Нетрадиционална дурум пшеница (ха)		50.000	4.305	8.6
Пиринач (ха)		18.000	3.222	17.9
Сушена храна за стоку (т)		200.000	49.593	24.8
Шећер А (т)		400.000	400.454	100.1
Шећер Б (т)		80.000	1.230	1.5
Изоглукоза А (т)		130.000	127.627	98.2
Изоглукоза Б (т)		10.000	10.000	100.0
Кудеља (т)		3.108	2.061	66.3
Лан (т)		1.461	—	0.0
Парадајз (т)		321.442	130.790	40.7
Бресква (т)		1.000	1.616	161.6
Крушка (т)		1.000	1.031	103.1
Дуван (т)		15.000	12.355	82.4
Млеко произведено (т)		2.600.000	1.782.650	68.6
Продато млеко (т)		200.000	164.630	82.3
Говедина допунска потпора (Еуро)		12.000.000	2.936.076	24.5
Премија клања (Животиња)		480.000	235.998	49.1
Месна говедина премија (Животиња)		245.000	94.620	38.6
Крава		300.000	117.000	39.0
Овца		1.500.000	1.146.000	73.9
Коза		50.000	У квоти овце	

Дакле, горња табела јасно показује шта значи додељена квота Мађарској од стране ЕУ у пракси. Ако је пре ула-

7 **Извор:** Према *Agrárágazat, Mezőgazdasági havilap*, 2003. јануар–фебруар, Золтан Сомогуи заменик главног директора одељења ФВМ, на основу Копенхагенског уговора – Табелу превео и приредио: Роналд Мајлат

ска у ЕУ 100 пољопривредника гајило традиционалну дурум пшеницу, после уласка у ЕУ само 16. 7% може да се нада да ће добити потпору за ту врсту производње. Такође, наведени подаци приказују и да се обрадива земља у Мађарској смањила са 4.500.000 хектара на 3.487.792 хектара. Или, Мађарској је за 22. 5% (1. 012. 208 хектара) умањена површина пољопривредног земљиште за гајење биљака од када је чланица ЕУ. Такав катастрофалан резултат је постигнут мешавином квота и одређивањем субвенција од стране Брисела.

Претходном треба додати и да су пољопривредну производњу у Мађарској ометали бесмислени стандарди (или административне нецаринске баријере) наметнути од стране Брисела. У том контексту, мађарски премијер Виктор Орбан је огорчено изјавио у јулу 2012. године, да Бриселу важније “како треба да изгледа кокошињац” док стотине хиљада људи остаје без посла.⁸

Коначно, и средстава (из толико медијски глорификованог) програма PHARE која су требала да помогну привреди Мађарске и других источноевропских земаља, су углавном одлазила страним фирмама које су радила на територији Мађарске. Али, и за школовање “проевропских кадрова” наводи експерт за ЕУ, аустријски професор Хофбауер⁹.

И данас Брисел често Мађарској “замрзава” или обуставља обећану финансијску помоћ из фондова (или је условљава политичким уступцима). На пример, у марту 2012. године ЕУ је укратила Мађарској 495 милиона евра обећаних средстава. Наводно због буџетског дефицита. Ипак, такву меру Брисел није никада применио према некој старој чланици ЕУ, иако и те државе имају велики буџетски дефицит (на пример Шпанија).

У том контексту, премијер Мађарске Орбан је огорчено изјавио да ЕУ “флертује са идејом наметања политичких услова” и поручио је на митингу у марту 2012. да :”Као европска нација тражимо једанак третман. Нећемо бити другоразредни европски грађани. Наш праведни захтев је да за

8 Сајт РТС, 28. 7. 2012

9 Хофебауер Х. *Проширење ЕУ на исток*, Филип Вишњић, Београд, 2004.

нас важе исти стандарди, као и за друге чланице ЕУ... Мађарска није ничија колонија”.¹⁰

Када се претходни подаци имају у виду, онда није изненађење огорчење не само премијера, већ и великог броја обичних грађана. Или, тврдња једног учесника демонстрација против ЕУ, одржаних у Будимпешти 2012., Атиле Ђалог (24). Он је изјавио за стране медије :”Од када смо ушли у ЕУ, нисмо имали никакве користи од тога”.¹¹

Пољска

Пољска је још 1989. године потписала са ЕЗ Уговор о трговини и сарадњи. Такође, преко две деценије ова држава од скоро 40 милиона становника, има право да користи бриселске фондове. (РНARE фонд, који је касније трансформиран у ИРА фондове).¹²

Пољска потписује Споразум о придруживању са ЕЗ 1991. године (ступа на снагу 1994). Датум за отпочињање преговора о чланству (толико очекиван у данашњој Србији) Варшава добија већ 1997. године, а преговоре започиње 1998. године.¹³ Они се завршавају 2002. године (са друге стране, Србија и поред великих уступака у преговорима са такозваним Косовом, још увек није добила ни датум за почетак преговора).

Коначно, Пољска 2003. потписује и Уговор о приступању са Бриселом и 1. маја 2004. године постаје чланица ЕУ.

Дакле, Пољска је скоро две деценије ”испред” Србије у такозваним европским интеграцијама.¹⁴ Ипак, социјални и економски параметри Пољске у том ”европском” периоду 1992-2012. су (као и у другим источноевропским земљама) углавном негативни.

10 Сајт *Новости*, 16.март 2012.

11 Сајт *24 сата*, 14. јануар 2012.

12 О РНARE фонду детаљније види Вајфелед В., Веселс В., *Европа од А до Ш/ Приручник за европску интеграцију*, Фондација Конард Аденауер, Београд, 2003, стр. 96, 232, 288.

13 О суштини преговора види Кнежевић М., *Евроскептицизам: где је Европа: III евроскептичних фрагмената*” Заслон, Шабац, 2008. стр. 54.

14 Више о томе, *Динан Д., Мењање Европе - Историја Европске уније*, Службени гласник, Београд, 2010. *Јовановић М., Европска економска интеграција*, Економски факултет, Београд, 2006.

На пример, стопа незапослености у Пољској је дуплирана у периоду 1992-2012. Следећа табела показује пораст стопе незапослености.

Стопа незапослености у Пољској након потписивања Споразума о придруживању и приступања ЕУ у периоду 1992-2012.¹⁵

Година	У процентима
1992.	6, 1
2012.	12,6

Стопа незапослености у Пољској би била и већа да неколико стотина хиљада људи није отишло из те државе након уласка у ЕУ 2004. године (2002. године стопа незапослености у Пољској је достигла 18, 1 %).¹⁶

Тачније, према подацима пољског министарства за рад и социјалну привреду, након 2004. око 660.000 Пољака отишло да ради у друге земље ЕУ. Највише у Немачку, око 322.000 а остатак у Велику Британију, Ирску и Италију.¹⁷ Са друге стране, према подацима угледног пољског листа “Газета виб्रोца” број емиграната је био већи. Према том извору, у периоду од 2004. до јуна 2006. године емигрирало је 2 милиона Пољака. Пољски лист је тај процес назвао највећим миграционим таласом у новијој европској историји. (Око 90 одсто емиграната је било испод 35 година старости и имали су високо образовање, такође, 2008. године у Пољској је живело око 50.000 деце или младих које су родитељи напустили јер су отишли да раде у ЕУ).¹⁸

Пољаци су на западу ЕУ углавном раде као слабо плаћене занатлије, учитељи, инжињери, медицинске сестре, водосталатери, архитекте, кућне помоћнице и возачи.¹⁹ (Према испитивању које је спровела “Газета виб्रोца”, око 84 одсто Пољака се стиди што њихови сународници одлазе у свет.²⁰)

Ипак, и поред тако лошег социјалног статуса у западној Европи, према истраживањима спроведеним међу емигран-

15 www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook

16 Према подацима које је изнела Криситина Иглицка из пољског Центра за међународне односе. http://www.b92.net/biz/vesti/svet.php?yyyy=2010&mm=09&dd=28&nav_id=461514

17 *Привредни преглед*, 28.8.2006.

18 *НИН*, 17.8.2006. *Пресс*, 30.4.2008

19 *Демпсеј Њујорк Тајмс*, 19.11.2006, према “Политика” 2.12.2006.

20 Лазаревић М. *Политика*, 24.6.2006.

тима, око 60 посто не жели да се врати у Пољску.²¹ На пример, један Пољак из Хорзова на раду у Ирској истиче: “Радећи на линијама високог напона, зарадићу довољно за нормалан живот. Са пољском платом у мојој струци то је незамисливо”.

У том контексту, у Пољској је након уласка у ЕУ дошло чак и до дефицита квалификованих кадрова. У извештају Светске банке из 2006. године се констатује да у Пољској постоји мањак радника (и упозорава се да то утиче на развој привреде). Такође, према подацима пољског Министарства привреде, економска миграција Пољака ће у периоду од 2006. до 2025. године проузроковати кумулативни пад БДП од 45 %.²²

Истовремено, док је трајао егзодус (и раст незапослености) Пољска се задуживала скоро невероватном брзином. Следећа табела то показује.

Раст спољног дуга Пољске у милијардама долара након потписивања Споразума о стабилизацији и приступања ЕУ у периоду 1992-2005.²³

Година	У милијардама долара
1992	48
2005.	76

Спољни дуг Пољске је наставио да расте и након ступања ове земље у ЕУ. Тачније, 31. децембра 2006. године је износио 121 милијарду долара. Шест година касније (у децембру 2012) спољни дуг Пољске је достигао 310 милијарди долара.

Раст спољног дуга Пољске у милијардама долара након уласка у ЕУ у периоду 2006-2012.

Година	У милијардама долара
2006	121
2012.	310

21 НИИ, 17.8.2006.

22 <http://www2.pressonline.rs/svet/globus/6194/masovna-emigracija-ugrozava-pri-vredni-rast-poljske.html>

23 www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook

Отплата овако колосалног спољног дуга је неминовно довела и до раста буџетског дефицита. Следећа табела то показује.

Раст буџетског дефицита Пољске у америчким доларима након потписивања Споразума о придруживању и приступања ЕУ у периоду 1992-2012.²⁴

Година	У милијардама долара
1992.	2,5
2012.	10

Такође, укидање царине због примене Споразума о придруживању је довело и до појаве спољнотрговинског дефицита у Пољској. Године 1992. Пољска је имала суфицит од око 100 милиона долара. Године 2012. забележен је дефицит од око 14 милијарди долара

Спољнотрговински салдо у америчким доларима након потписивања Споразума о придруживању и приступања ЕУ у периоду 1992-2012.

Година	У америчким доларима
1992.	+ 100 милиона
2012.	-14 милијарди

Вероватно је и овакав раст спољнотрговинског дефицита (као и буџетски дефицит и дужничка криза праћена социјалним немирима у јужним земаља евро зоне), довео до негативног става Варшаве у вези са усвајањем евра као званичне валуте. Пољска је одустала од ранијег плана да уведе евро у 2012. години. Пољски министар финансија Јацек Ростовски је чак изјавио да најмање до 2015. године Пољска неће увести евро.²⁵

Новим чланицама из источне Европе и Пољској је 30. децембра 2002. године у Копенхагену забрањено да у периоду од најмање 10 година имају више од 25% субвенција у односу на субвенције које ЕУ даје старим чланицама.²⁶ Омиљено оправдање присталица ЕУ је било да је то тежак али неопходан услов, за слободну трговину која доводи до ни-

24 www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook

25 http://www.b92.net/biz/vesti/svet.php?yyyy=2011&mm=07&dd=25&nav_id=527578

26 О контексту тих правила уочи доношења Устава за Европу *Лопандић Д., Оснивачки уговори Европске уније*, Канцеларија за придруживање Србије и Црне Горе Европској унији, Београд, 2003.

жих цена хране. Али, ни такво “жртвовање” сопствене пољопривреде није довело до смањивања цена хране у Пољској. Напротив, по уласку у ЕУ од 1. 5. 2004. године поскупели су готово сви прехранбени производи: шећер – 50 одсто, пилетина – 40 одсто, свињско месо – 30 одсто, јаја – 30 одсто.²⁷ Процењује се да су трошкови за прехрану четворочлане породице у 2004. години порасли за најмање 20 одсто, са 730 на 880 злота.²⁸

Истовремено, док се Пољска задуживала и губила радно способно становништво, обећана помоћ из такозваних европских фондова је углавном одлазила страним компанијама. На пример, аустријски професор Хофбауер наводи да је највећи део средстава из PHARE фонда уплаћен пројектима ФИАТ-а у Пољској.²⁹

Такође, и након уласка у ЕУ, Брисел је волунтаристички блокирао обећана средства. На пример, у јануару 2013. године је блокирано 890 милиона евра намењених Пољској. Одлука је донета због наводног стварања “картела” компанија које граде путеве у Пољској.³⁰ Варшава је протестовала због оваквог поступања Брисела. Министар надлежан за регионални развој, Елжбјета Бјенјковска је изјавила да је овакав поступак ЕУ “Неразумљив и чудан, јер у тој афери је оштећена Пољска”. Такође, и обећана помоћ Пољској ће бити све мања ако се узме у обзир чињеница да ЕУ први пут у својој историји смањује буџет (буџет у периоду 2014-2020. ће за 3 % бити мањи од оног 2007-2013). Пољска је била у групи земаља које су се противиле том предлогу. Такав став Варшаве је разумљив ако се зна да већина која је захтевала смањење буџета то образлаже фразом да треба смањити дотације “сиромашнијим земљама и регионима” у ЕУ.³¹

Имајући у виду претходне чињенице, није изненађење што расте отпор према ЕУ у Пољској и код оних који су безалтернативно подржавали чланство у тој наднационалној организацији. На пример, један од највећих заговорника

27 *Политика*, 10.7.2004.

28 Исто.

29 Хофбауер Х., *Проширење ЕУ на Исток*, “Филип Вишњић”, Београд, 2004, стр. 92.

30 *Привредни преглед*, 31. јануар 2013

31 Радичевић Н., *Политика*, 8. 2. 2013.

“придруживања” Пољске ЕУ, Лех Валенса, признао је јавно да се нису испуниле његове наде: “Ми смо одувек веровали да ће Запад, после окончања комунизма донети неку врсту Маршаловог плана, да би се помогло овим земљама овде. Но, то се није десило. Због тога код нас постоји и даље дубока подозривост према ЕУ... у ствари биће нам потребни јаки живци. И ја бих, на пример, данас поново рекао људима: изађите на улице – овога пута нашој земљи лоше иде, зато што нас Унија не схвата озбиљно”.³²

Али, више нема ни Валенсиног моћног синдиката који би могао да изађе на улице и протестују против ЕУ. Синдикат “Солидарност” је на “европском путу” са 10 милиона чланова спао на 0,8 милиона.

У том контексту је било могуће гашење познате пољске бродоградње (и отпуштање радника који су некада чинили основу “Солидарности”). Такође, бродоградилишта у Шећињу и Гдињи су продата управо због захтева ЕУ. Такође, чувено бродоградилиште у Гдањску је због захтева ЕУ било принуђено да отпусти око 4/3 радника.³³ Данас се између осталог, због такве политике ЕУ, у бродоградилишту у Гдањску производе и ветрењаче.³⁴

Естонија

Република Естонија је 1995. године потписала Споразум о придруживању са ЕЗ.³⁵ Преговори о чланству са Бризелом су трајали од 1998. године до 2002. Године 2003. Естонија је потписала Уговор о приступању са ЕУ. Коначно, 2004. Естонија је постала чланица ЕУ. Због овакве брзе трансформације из совјетске републике у чланицу ЕУ, у западној (и нашој) јавности се Естонија представљала као пример који

32 НИИ, 6.5.2004.

33 http://www.b92.net/biz/vesti/svet.php?yyyy=2009&mm=05&dd=15&nav_id=360763

34 Бродоградилиште у Гдањску је некада носило име Лењина. Сада се поново појављују захтеви да добије старо име. Више о том повратку марксизма у Европу види види Кнежевић М. *Евроскептицизам: где је Европа: 111 евроскептичних фрагмената*, Заслон, Шабац, 2008, стр. 141.

35 Више о томе Динан Д., *Мењање Европе - Историја Европске уније*, Службени гласник, Београд, 2010. Јовановић М., *Европска економска интеграција*, Економски факултет, Београд, 2006.

треба безусловно следити.³⁶ Или, Естонија је била један од “Балтичких тигрова” у вокабулару бриселских интеграција. На пример, Ким Холмс из фондације Хертиц је тврдила (пре само неколико година) да је успех “Балтичких тигрова” показатељ да : “Економска слобода није само идеја, него права идеја, не само принцип, него одговарајући комплет принципјелних правила која претварају затворена друштва у живе напредне, слободне државе”.³⁷ Такође, у једним српским дневним новинама је 2007. године објављена тврдња да ће Естонија убрзо заменити Словенију на првом месту листе најуспешнијих транзиционих земаља.³⁸

Међутим, у стварности, “жива и напредна “Естонија је у већини економских и друштвених показатеља назадовала (а привреда је доживела слом у задњих неколико година).³⁹

На пример, незапосленост у Естонији је порасла у периоду након уласка ове земље у ЕУ. Следећа табела то показује.

Стопа незапослености у Естонији након приступања ЕУ у периоду 2004-2011.⁴⁰

Година	У процентима
2004.	9,6
2011.	12,5

Овим упоредним подацима треба додати и да је 1994. године стопа незапослености у Естонији износила око 4 %. Дакле, у периоду након потписивања Споразума о придруживању, па све до 2011 године., незапосленост је у Естонији порасла са са 4 % на 12 %.

Стопа незапослености би била још већа да није било емиграције из Естоније након ступања ове земље у ЕУ. Пре-

36 О нереалним очекивањима од ЕУ у Србији види Кнежевић М. *Евроскептицизам: где је Европа: 111 евроскептичних фрагмената*, Заслон, Шабац, 2008, стр. 64.

37 <http://www.economy.rs/vesti/4143/ATBalticki-tigroviAt-imaju-neke-od-najvisih-ekonomskih-pokazatelja-u-Evropi.html>

38 http://www.danas.rs/dodaci/biznis/balticki_tigrovi_za_petama.27.html?news_id=115432

39 О промени економског и политичког система у свету након 2008. године али и о затвореност Србије према тим променама види види Кнежевић М. *Евроскептицизам: где је Европа: 111 евроскептичних фрагмената*, Заслон, Шабац, 2008, стр. 207.

40 www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook

ма руским експертима, само 2006. године је Естонију напустило око 6 % укупног становништва. Естонци су углавном одлазили у Финску, Велику Британију и Ирску. Најчешћа заповеља су им била у услужној делатности (конобари у ресторанима, носачи кофера у хотелима) и у грађевинској индустрији. Радиле су и као шофери у аутобусима, надничари на сеоским газдинствима.⁴¹ Преко 50 % емиграната је било у узрасту од 24-31 г. Скоро 80 % емиграната је изјавило да су били принуђени да напусте Естонију због социјалних проблема.⁴²

Ипак, и поред овакве масовне емиграције, након уласка Естоније у ЕУ дошло је и до пораста сиромаштва. Следећа табела то показује.

Раст сиромаштва/популација испод границе сиромаштва у Естонији пре и после уласка у ЕУ;⁴³

Година	У процентима
2003.	5
2010.	17, 5

Дакле, број становника који живе испод линије сиромаштва у "Балтичком тигру" и "живој и напредној" земљи је порастао неколико пута након уласка у ЕУ.

Такође, европске интеграције су Естонији (као и осталим новим источноевропским државама чланицама ЕУ) доделе и пораст спољног дуга. Следећа табела то показује.

41 Овај процес се истовремено одвија и са обрнутим смером када се ради о степену демократије на Западу и истоку, види Кнежевић М. *Евроскептицизам: где је Европа: 111 евроскептичних фрагмената* Заслон, Шабац, 2008, стр 121.

42 На пример види: *ЭТНОГРАФИЯ* (Специальность 07.00.07) © 2010 г. О.О. Лукьянова *МИГРАЦИЯ В ЭСТОНИИ ПОСЛЕ ВСТУПЛЕНИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ*: "Так, согласно данным сравнительного исследования за 2007 г. [3, с. 5], миграционный поток из Эстонии в 2004 г. увеличился на 2,8 % пункта, составив 5,3 % от всего населения страны, в сравнении с предыдущим 2003 годом, когда он составлял 2,5 % от всего населения. В среднем за 2004-2007 гг. эмиграция из Эстонии составляла 5,3 %, а пик миграционной активности пришелся на 2006 г., когда общее число эмигрантов пересекло отметку в 6 % от общего числа жителей". http://www.hses-online.ru/2010/04/07_00_07/3.pdf

43 www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook

Раст спољног дуга Естоније након потписивања Споразума о придруживању и отпочињања преговора о чланству у периоду 1991-2003.⁴⁴

Година	У америчким доларима
1991.	650 милиона
2003.	5,8 милијарди

Спољни дуг Естоније је наставио да расте и након ступања ове земље у ЕУ. Тачније, 31. децембра 2004. године је износио око 8 милијарди долара. Осам година година касније (у децембру 2012) спољни дуг Естоније је достигао скоро 26 милијарди долара. Када се има у виду податак да Естонија има око 1,3 милиона становника, јасно је да се ради о великом дужничком оптерећењу по глави становника.

Раст спољног дуга Естоније у милијардама долара након уласка у ЕУ у периоду 2004-2012.

Година	У милијардама долара
2004	8,3
2012.	25,9

Отплата овако колосалног спољног дуга (за земљу која је по броју становника упоредива са Београдом) је неминовно довела и до појаве буџетског дефицита. Следећа табела то показује.

Буџетски салдо Естоније у периоду 2004-2012.

Година	У америчким доларима
2004.	+ 20 милиона (суфицит)
2012.	-524 милиона (дефицит)

Дакле, Естонија је пре уласка у ЕУ имала буџетски суфицит, а само 8 година касније се суочила са скоро 30 пута већим дефицитом.

Али, прави економски слом Естонија доживљава 2008. године. Само у периоду 2008-2009. године БДП је опао за око 19 %. Такође, БДП се по глави становника смањио за око 3.000 долара у периоду 2007-2009. Индустијска производња је опала за око 24,3 % 2009. (Већи пад индустријске производње се догодио само у Туркменистану). Извоз је 2009. године опао за око 25 %. Такође, године 2009. просечна плата

44 www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook

је смањена за 11 %. Банкротирала је позната компанија за производњу машина TMT Group. Године 2008. 632 предузећа су објавила да нису платежно способни. Следеће године 1055 предузећа. У истом периоду су повећани порези и акцизе. Истовремено, 2009. године Естонија је била дужна да уплати око 150 милиона евра у буџет ЕУ. Преко 90 % банкарског сектора је те године било у рукама страног капитала, углавном из Скандинавије. Скоро 80 % спољнотрговинске размене се обављало са ЕУ.⁴⁵

У том контексту, у априлу 2010. године су економисти Л. Григорјев и С. Агibalов изнели тезу да је криза која је наступила у прибалтичким земљама у суштини значила, потпуни "крах развојног модела" који се до тада примењивао у Естонији, Литванији и Летонији.⁴⁶

Ипак, западни експерти и Европска комисија су прогласили 2010. године да је Естонија изашла из кризе (иако, више није помињана парола о "Балтичком тигру"). Та оптимистичка тврдња је била заснована на минималном расту БДП од 0,9 % (према подацима Еуростата). У том контексту, Естонија је чак 2011. године одбацила своју националну валуту и прихватила евро. Председник ЕК Жозе Мануел Барозо је тим поводом изјавио да је прихватање евра од стране Естоније "снажан сигнал привлачности евра и стабилности коју доноси".⁴⁷ (Такође, 2012. Естонија је постала чланц OECD-а, као прва од постсовјетских држава).

Међутим, обични људи који живе у Естонији нису делили тај оптимизам чиновника Европске комисије који се заснивао само на једном макроекономском показатељу (који укључује и стране фирме које раде на териотрији Естоније). Они су наставили масовно да беже из своје земље слично као и у периоду 2004- 2007. На пример, немачки медији су крајем 2012. године запазили ту контрадикцију између парола ЕК и стања у пракси. Дојче веле, у једној репортажи из Естоније објављеној крајем 2012. године, признаје да "због малих плата и пензија, а све већих трошкова живота, ова зе-

45 <http://www.webeconomy.ru/>

46 <http://www.pircenter.org/data/SS/Baltic.pdf>

<http://elibrary.ru/item.asp?id=13120837>

47 <http://www.blic.rs/Vesti/Svet/227034/Estonija-presla-na-evro>

мља доживљава незапамћени егзодус”.⁴⁸ Затим се износи да је посебно тешка ситуација у провинцији где “становништво једва саствља крај са крајем” али и у јавном сектору (цене “европске” а плате мале). Такође, и естонски пензионери живе у беди наводе немачки медији.

У том контексту, велики број је Естонаца је након (наводног “опоравка” 2010) отишао у Финску и Канаду (само у Хелсинкију живи око 40.000 Естонаца). Покушавајући да објасни *contradictio in adjecto* (или тезу ЕУ да су реформе у Естонији успеле док народ бежи из те земље) естонски министар образовања Јирген Лиги је признао да је је Естонија “узорни ученик ЕУ”, али и да је стандард све гори. Са друге стране, за разлику од министра, обични људи који беже из Естоније немају никаквих дилема (и не користе софизме). Младић Demis Voll је изјавио за немачке медије крајем 2012, да жели да оде у иностранство, јер не види никакву перспективу за себе ако остане у Естонији.

*

* *

На основу претходно изнетог може се закључити да је процес придруживања источне Европе ЕУ донео новим чланицама више негативних ефеката него позитивних. У Пољској, Мађарској и Естонији је дошло до великог раста спољног дуга. Сличне тенденције су се испољиле и када се ради о параметрима попут стопе незапослености, буџетског и спољнотрговинског дефицита и раста популације испод границе сиромаштва. Да се не ради о изузетку говоре и подаци о броју становника анализираних држава нових чланица ЕУ. Пољска је најмногољуднија нова чланица ЕУ источне Европе са око 40 милиона становника. Са друге стране, Естонија има око 1, 3 милиона становника и једна је од најмањих у популационом и територијалном смислу, нових држава чланица ЕУ.⁴⁹ Ипак, и у Пољској и у Естонији се запажају исте негативне тенденције. За Србију је посебно интересантан

48 Сајт Б92, среда 24.10.2012. Естонија рањени тигар / Дојче веле

49 Милош Кнежевић користи и израз европски “мрави и слонови”, јасно је у коју групу спада Естонија. Види Кнежевић М., *Евроскептицизам: где је Европа: 111 евроскептичних фрагмената*, Заслон, Шабац, 2008, стр. 51.

пример Мађарске пошто се ради о суседној држави. Ипак, све те негативне тенденције које су се испољиле у источној Европи се покушавају прикирити подацима о расту БДП-а. Али, треба имати у виду да је БДП вредност финалних добара и услуга произведених током неког временског периода (годину дана) на територији једне земље.⁵⁰ Дакле, у БДП улази и профит страних компаније који се трансферише њиховим матицима. Дакле, много би било реалније када би се као показатељ успешности узимао Бруто национални доходак (БНП) који показује колику вредност од продаје финалних добара и услуга и услуга имају становници једне земље. Или, сама вредност БДП не може бити аргумент који показује да има више позитивних ефеката за источну Европу када се ради о њеном придруживању ЕУ. Сви претходно наведени подаци указују да Србија мора да има озбиљну стратегију на такозваном европском путу. Ова чињеница је још очигледнија када се има у виду и да се од Србије тражи да призна такозвано Косово уз помоћ преговора на "дуплом колосеку".⁵¹ Србија мора имати у виду негативна искуства и ефекте који су се испољили за време придруживања Естоније, Мађарске и Пољске ЕУ. Некритички приступ, глорификовање ЕУ, неће довести до реалног сагледавања ситуације. Само анализа која се заснива на чињеницама, може довести до избора праве стратегије. У супротном, Србија ће суочити, слично као и Естонија, Мађарска и Пољска, са негативним параметрима попут раста стопе незапослености, буџетског и спољнотрговинског дефицита и раста популације испод границе сиромаштва.

50 Деветаковић, С., Јовановић-Гавриловић Б., Рикаловић Г., *Национална економија*, ЦИД, Економски факултет, Београд, 2006, стр. 31.

51 Види Кнежевић М., *Евроскептицизам: где је Европа: III евроскептичних фрагмената* Заслон, Шабац, 2008, стр 160.

Dejan Mirovic

*THE CONSEQUENCES OF EASTERN
EUROPE JOINING THE EU*

Summary

The process of Eastern Europe joining the EU lasts for over twenty years. With the exception of the Russian Federation and Belarus, all the Eastern European countries are in the joining process, or have already become the EU members. Comparative data from new Eastern European EU members like Poland, Hungary and Estonia show that several trends can be defined in the legal, social and economic sense when it comes to the process of Eastern Europe joining the EU. These include rising the foreign debt, unemployment, budget and trade deficits, emigration and the population living below the poverty line.

Keywords: EU, Eastern Europe, foreign debt, unemployment, budget and trade deficits, immigration, poverty.

Литература

- Craig P., De Burka G., *The Evolution of EU Law*, Oxford University Press, 2011.
- Кошутић Б., *Основи права Европске уније*, Правни факултет, Београд, 2009.
- Кнежевић М., *Евроскептицизам: где је Европа: III евроскептичних фрагмената*, Заслон, Шабац, 2008.
- Васиљевић М., *Компанијско право: Право привредних друштва Србије и ЕУ*, Службени гласник, Београд, 2007.
- Вајфелед В., Веселс В., *Европа од А до Ш: Приручник за европску интеграцију*, Фондација Конард Аденауер, Београд, 2003.

- Јовановић М., *Европска економска интеграција*, Економски факултет, Београд, 2006.
- Динан Д., *Мењање Европе - Историја Европске уније*, Службени гласник, Београд, 2010.
- Динан Д., *Све ближе Унија*, Службени гласник, Београд, 2009.
- Лопандић Д., *Оснивачки уговори Европске уније*, Канцеларија за придруживање Србије и Црне Горе Европској унији, Београд, 2003.
- Лопандић Д., Јањевић М., *Уговор о Европској унији, од Рима до Мастрихта*, Београд, 1995.

Resume

The process of Eastern Europe joining the EU brought to the new members more negative than positive effects. There has been a large increase of foreign debt in the Eastern Europe. Similar tendencies have also manifested when parameters such as unemployment rates, budget and trade deficits and the growth of the population below the poverty line are considered. The data on the population count of the analyzed new EU member states suggest that this is not an exception. The current paper analyzes both large Eastern European states, such as Poland, and small ones, such as Estonia. However, in both Poland and in Estonia the same negative tendencies were observed. For Serbia, a particularly interesting example is Hungary, since it is a neighboring country. However, all the negative tendencies which have emerged in the Eastern Europe are being covered by the data on the GDP growth. But it should be borne in mind that the GDP is a value of final goods and services produced over a period of time (a

year) at the territory of one country. Thus, the GDP includes the profits of foreign companies that are transferred to their centrals. Therefore, it would be much more realistic to use Gross National Income (GNI) as a success indicator, since it demonstrates the value of sales of final goods and services for the residents of one country. Or, the very value of GDP cannot be an argument showing that there are more positive effects for the Eastern

Europe in terms of its accession to the EU. All the above data indicate that Serbia must have a sound strategy at the so-called European way. This fact is even more evident when one takes into account that it is required from Serbia to recognize the so-called Kosovo through "dual track" negotiations. Serbia must take into account the negative experiences and effects that have emerged during joining of Estonia, Hungary and Poland to EU. An uncritical approach and glorification of the EU, would not lead to a realistic assessment of the situation. Only an analysis based on facts could lead to choosing the right strategy. Because that, the experiences of Poland, Estonia and Hungary can be an indicator of what awaits Serbia in further "European integrations".

Овај рад је примљен 20. јануара 2013. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 14. априла 2013. године.